

הרב משה אליעזר בלום

אב"ד סיקסא מאנסי

וראב"ד בד"צ מדרש להוראה

חיובו של האב לזון את בניו ואת בנותיו לאחר גירושין (א)

הוא חייב אם לא ולא נוכל להכריחו על זה מזה הצד אם לא מצד הצדקה" ע"כ. וכן במכילתא דרשב"י (שמות פט"ז) עה"פ איש לאשר באהלו תקחו כתוב: "מכאן שאדם חייב במזונות אשתו ובניו".

מדרבנן: אבל דעת רוב הפוסקים ראשונים ואחרונים דמדאורייתא אין שום חיוב על האב לפרנסם אלא אם ההורים לא זנים אותם דינם כעניים שבעיר שמקבלין מקופת הצדקה. (חלקת מחוקק אהע"ז סי' פב סק"ו, תשובת חת"ס אבהע"ז ח"ב סי' קה). והרבה פוסקים ס"ל כן גם בדעת הרמב"ם, (עיי' אבני מילואים סימן ע"א סק"א) וכן מפורש בתוס' מסכת גיטין (מז: ד"ה ולביתך) דמדאורייתא לא מצינו חיוב על האב לפרנס את בתו.

אמנם אף שאינו חיוב גמור מד"ת אבל עכ"פ הרי הוא 'סברת התורה', וראיה ממה שכתב התוס' (שם) וז"ל: וכענין זה אמרינן בריש קידושין (ד.) אי כתב רחמנא מעשה ידיה לאביה דקא מיתזנא מיניה, ומקשה התוס' אע"ג דמדאורייתא אינו חייב במזונות בתו, ומישב התוס' אלא 'דאורחא דמילתא הוא שהאב זן אותה'. וכן כתב הריטב"א (קידושין כב.) בדין עבד עברי: וז"ל: "ואיכא למימר דכיון דסתמא דמילתא כל אדם זן ומפרנס אשתו ובניו רצתה תורה שלא יפסידו מפני מכירתו.. דקים ליה לרחמנא שאילו לא נמכר היה מפרנס אותם". וכן מדברי הרלב"ג הנ"ל בעבד עברי, נמצא עכ"פ שהתורה הק' נקט בפשטות דאורחא דמילתא הוא שהאב מפרנס את בניו, ואב שאינו מפרנס את בניו מבואר בגמרא כתובות (ט: מ:) שהוא אכזרי.

בס"ד נתחיל לכתוב הלכות שלדאבוננו נוגע הרבה בזמנינו שהזוג אינו עולה יפה ומתכוננים להתגרש השי"ת יעזור שיהיה אך טוב וחסד והרבה דינים שייכים בעת ובזמן הגירושין ובפרט כשיש ילדים וכבר כתבתי חלק ראשון בענין חלוקת הרכוש ועכשיו נכתוב חלק ראשון בחיובי ההורים להילדים ובזה החלי בעזהשי"ת, ויה"ר מלאש"ב שלא אכשל בדבר הלכה ויהיו דברי נשמעים ומתקבלים בכיהמ"ד.

בחיוב האב לפרנס את בניו ובנותיו ישנו שלושה שלבים: א - משנולדו עד שיגיעו לגיל שבע שנים. ב - משבע שנים עד בר/בת מצוה. ג - מגיל בר/בת מצוה והלאה.

עד שיגיעו לגיל שבע שנים

מדאורייתא: בספר ארעא דרבנן (מערכת מ סי' ת"ו) כתב דמדברי הרמב"ם (פי"ב הלכות אישות הי"ד) נראה דמדאורייתא חייב האב לפרנס את ילדיו עד תחלת גיל שבע. וכן משמע דס"ל להרלב"ג (שמות כא) וז"ל: "וכן הענין בבניו שהאדון חייב במזונותיהם כמו שאמרנו בפרשת בהר סיני ויצא מעמך הוא ובניו עמו, ומזה המקום יתבאר שהאב חייב במזונות בניו הקטנים עד שש שנים לכל הפחות. וזה, כי ידמה שהאדון חייב במזונות אשת העבד ולזאת הסיבה היה ראוי גם כן שיהיה האדון חייב במזונות בניו, רוצה לומר מפני היות העבד חייב במזונותיהם, ולפי שזה השיעור שימכר העבד הוא שש שנים, הנה נלמד מזה שהאדם חייב במזונות בניו עד שש שנים לכל הפחות, כמו שנתבאר בחמישי מכתובות, ואולם אחר זה הנה הוא ספק אם

תקנת אושא

שו"ת דברי מלכיאל ח"ה סי' קס"ה).

והשעור עד שבע שנים למדוהו בגמרא מדרב אסי שאמר דעד שבע שנים אם אביו עירב לצד צפון ואמו לצד דרום, מותרת האם להוליך הילד בכל תחום עירובה, ולהאב אסור להוציאו מגביל תחום של האם. חזינן מזה דעד שבע שנים עדיין קטן הוא כל כך שכרוך עם עמו כל הזמן ומש"ה חייבוהו חכמים להאב לפרנסו.

ומחדש לפי"ז באבני מילואים (סי' ע"א סק"ב) דאפילו בן חמש אם הוא חריף וכבר אינו צריך לאמו היות ואינו יוצא בעירוב של אמו לא מיקרי עוד קטני קטנים ואין האב חייב לזונו עוד מצד התקנה.

אמנם בספר אבני משפט (רייזנער ח"א אהע"ז סי' ע"א סק"א) חולק ע"ז וס"ל דלא נתנו חכמים דבריהם לשעורין, דהרי בגיל חמש אף אם הוא חריף בשכלו אבל עדיין אינו במצב שיכול לפרנס את עצמו, ורק לדמיון נקט הגמרא מעירובין ולא לדמותו בכל הדינים.

אבל הר"ן (כתובות ס"ה: דף כ"ח: מדפי הר"ף) מדייק מגמרא שחיוב מזונות הקטנים הוא בכלל מזונות אשתו, דכיון שחייב לזון את אשתו והקטנים הצריכים לאמן הם אצל אמם וכחד גופא נינהו והיא מוכרחת לזונם, מש"ה צריך לזון גם אותם עמה, דאל"ה לא יהיה לה מזונות לעצמה. ולפי"ז אם אין אמם קיימת לא חייבוהו לזון את ילדיו, [וכמו כן בגרושה שאינו חייב לזונה]. וכדברי הר"ן כתב הב"ח (אהע"ז רסע"א). ומסיים הר"ן אבל לא ראיתי לראשונים שאמרו כן.

ועיין במשנה למלך (הלכות אישות פי"ב הי"ד) שכתב דהיות שאף הר"ן לא הכריע

תקנו חכמים באושא¹ שעד שיגיעו לגיל שבע שנים חייב האב לפרנסם. ותקנה זו מובא בגמרא (כתובות סה:): דרש רבי עולא רבה אפיתחא דבי נשיאה אע"פ שאמרו אין אדם זן את בניו ובנותיו כשהן קטנים אבל זן קטני קטנים, עד כמה [נקראים קטני קטנים], עד בן שש. וכן נפסק בשו"ע (אהע"ז סימן ע"א סעיף א) דחייב אדם לזון בניו ובנותיו עד שיהיו בני שש.

ובפורת יוסף (להפרמ"ג) כתב ושנת שש בכלל, וכן מבואר במגיד משנה (הל' אישות פי"ב הי"ד) דהיינו עד שימלאו לו שש שנים שלמים. וכן מבואר בלשון השו"ע אבהע"ז (סימן פ"ב סעיף ז). שחייב מתקנה זו לפרנס את ילדיו עד שיהיו בני שבע.

והוא חיוב גמור על האב ואין חילוק בין אם האב אמיד או אינו אמיד, פירוש דאף מי שאין לו די פרנסה כל כך עד שהיו מחייבין אותו ליתן צדקה, אפ"ה חייבוהו חכמים לפרנס את בניו הקטנים בכל אופן (טו"ז, חלקת מחוקק, ובית שמואל סק"א).

מעמא דמילתא

והטעם דעד שש שנים חייבו חכמים להאב לפרנס ילדיו מצינו מחלוקת הראשונים, רוב ראשונים ס"ל כהרי"ף והרא"ש (עיין ח"מ סק"א וריב"ש סמ"א) שהוא משום תקנת הקטנים, שאמרו חז"ל דעד גיל שבע שנים הרי הם קטנים שצריכים לאמן ואין להם דעת לפרנס את עצמם ואם לא יזנום האב ימותו ברעב ח"ו, על כן הטילו חיוב על האב לפרנסם, משא"כ בני שבע שאין צריכים לאמן לא הטילו חז"ל חיוב גמור על האב (עיין

1 בטור מובא שגם עד שש הוא מתקנת אושא. ועיין תשובת מהר"ם לובלין (סימן ע"ט) דשתי תקנות תקנו באשה עד שש ולאחר שש, ועד שש הילכתא כוותיהו כמבואר בגמרא כתובות ס"ה:, ואחר שש אין הילכתא כוותיהו כמבואר בגמרא כתובות מט:

אולם באבני מילואים (סימן ע"א סוסק"ג) כתב ג"כ שהוא מתקנת אושא ומה דאסקינן בגמרא דלית הלכתא כר' אלעא רצ"ל דס"ל לגמרא דמעולם לא התקינו באושא רק בקטני קטנים.

מתנות עניים פ"ז הי"ג), ואח"כ בניו הקטנים פחותים מבני שבע. ואח"כ פרנסת אביו ואמו אם הם עניים והם קודמים לפרנסת בניו, ואח"כ פרנסת בניו. וי"א דגם אבי אביו ואם אביו קודמים לבניו גדולים משבע וצ"ע.

כופין אותנו

עד גיל שבע שנים אם אינו רוצה לפרנסם יורדין לנכסיו ונוטלין ממנו (חלקת מחוקק אהע"ז סימן עא סק"א). וכתב בתוס' יו"ט (כתובות פרק ד' משנה ו'), וא"ת אם אינו אמיד מה מוציאין ממנו, וי"ל דאפילו לית ליה אלא מזוני דחד יומא חייב לזון מיניה את בניו, כמו שמבואר בשו"ע (אהע"ז סימן ע סעיף ג) במזונות האשה. ומשמע מזה דס"ל דקטני קטנים הם קודם לבעל חוב ולא אמרינן בחיובם מסדרין לבעל חוב המבואר בשו"ע חו"מ (סימן צז סעיף כג, ועיי' עזר מקודש סימן ע ס"ג).

ובשו"ע חו"מ (סימן צז סעיף טו) כתב המחבר אם ידוע לבי"ד שיש להלוה מטלטלין ומבריהם, שליח בי"ד נכנס לביתו למשכנו ויפרע לזה חובו שפריעת בעל חוב מצוה, ומכין אותו עד שתצא נפשו כדי לקיימה. ולכאורה ה"ה במזונות ילדיו שהוא התחייבות גמור מדרבנן.

ובשו"ת מהרש"ם (ח"ג סוסצ"ו) כתב על זה אבל היינו בבית דין ישראל ובידוע שיש לו עוד לשלם, משא"כ בדיני אומות העולם שנעשה כתוא מכמר ואפילו ישלם לא יפטר והו מעונש עכ"ל.

ועוד כתב בשו"ת מהרש"ם (ח"ג סו"ס רפ"ב) דאם לפי ראות עיני הבי"ד רוצה האב לבזוז נכסיו ולילך למדינה רחוקה ולעזוב את בניו הקטנים שחייב לזונם, מהראוי לעכב על ידו במה דאפשר.

לאחר שבע שנים אם הוא עני אין כופין אותו כמבואר ביור"ד סימן רמ"ח (ש"ך סק"ב) ובסימן רנ"ג (ס"ח), אלא א"כ הוא אמיד שיכול לפרנס עצמו בהרווחה דהיינו שיש לו

בהדיא לקולא משום הכי נראה פשוט לדינא שאין לפטור את האב מלפרנס את בניו אף אם אינו חייב במזונות אשתו.

ולהלכה נקטו השו"ע והפוסקים דלא כהר"ן וחייב האב לזון את בניו ובנותיו אף אם אינו חייב במזונות אמם. (סימן ע"א סעיף ד', ח"מ וב"ש סק"א).

ובפשטות נראה שאינו יכול לטעון קים לי כהר"ן שהרי גם שיטת הר"ן לא מבואר שכן נקט לדינא וכנ"ל, ועוד דכל הפוסקים בשו"ע נקטו סתמא להלכה שלא כוותיה.

בשו"ת מנחת יצחק (ח"ו סי' ק"נ) מחדש דבעצם לכו"ע גם לדעת הרא"ש חייב האב במזונות בניו ובנותיו גם משום מזונות אמן, ורק פליגי אם אין האם קיימת וחסר טעם אחד אז לדעת הר"ן פטור האב לזונם, ולדעת הרא"ש ודעימיה חייב וס"ל דאף כשאין אמם קיימת עדיין התקנה במקומה עומדת, אבל כו"ע מודו דאם האם קיימת וחייב האב לפרנס את אשתו שייך גם טעם זה לחומרא והנפק"מ כדלהלן.

משש שנים עד בר/בת מצוה

מסקנת הגמרא בכתובות (דף מ"ט:) וכן נפסק להלכה בשו"ע אהע"ז (סימן ע"א ס"א) דאף קטנים משש שנים ולמעלה חייב האב לזונם עד שיבואו שתי שערות (רש"י ד"ה כשהן), ולא מתקנת אושא אלא מדין צדקה. וכדלהן: ובגמרא (שם נ.) איתא "אשרי שומרי משפט עושה צדקה בכל עת, וכי אפשר לעשות צדקה בכל עת, דרשו רבותינו שביבנה ואמרי לה רבי אליעזר זה הזן בניו ובנותיו כשהן קטנים".

סדר חיוב צדקה

והכלל בצדקה הוא הקרוב קרוב קודם וכן כתב הרמ"א (ביור"ד סימן רנ"א סעיף ג). פרנסת עצמו קודמת לכל אדם ואינו חייב לתת צדקה עד שיהיה לו פרנסתו. שנאמר וחי אחיך עמך חייך קודמין לחיי אחיך (רדב"ז הלך

אז מחיוב האב יותר משאר עשירים לפרנסם, משא"כ קודם שהגדילו מסתמא אין להם שום עסק ומשא ומתן ומשום הכי כופין אותו שיפרנסם מדין צדקה.

והרשב"א בתשובה (ח"ג סי' רצ"ב) כתב ונראה לי דאפילו בבנו גדול אי אמיד כופין אותו לזונו מדין צדקה יותר משאר העשירים שבעיר שחייב הוא לפרנסו משום וחי אחיך עמך ואינו יכול להמלט מחיוב זה ולומר שיפרנס אותו עם שאר העשירים על ידי גבאי צדקה.

ובמחנה אפרים (הלכות צדקה סימן א ד"ה והשתא נכון) כתב בא"ד וז"ל: בניו הקטנים הוא דכופין אותו לבדו משום דסתם קטנים על אביהם סמכינן ועליו רמיא יותר מאחרים. ועוד כתב שם ואין האב יכול לומר שיפרנסוהו גבאי העיר עם שאר עניים משום דכל הנופל אינו נופל ליד גבאי תחלה אלא שואל מקרוביו ומתפרנס ועליה דידיה רמי יותר מאחרים.

ובספר נתיבות משפט (ביאור על ספר משרים נתיב של רבינו ירוחם דף קנ"ב) כתב דלגבי ליתן צדקה לאינשי אחרני בעינן אמיד גמור כדי לכופו, אבל לגבי בניו כל שאינו עני מקרי אמיד וכפין אותו. ומדייק כן בדברי רבינו ירוחם הרמב"ם והטור עיי"ש.

וכן כתב באבני מילואים (סימן ע"א סק"ד) דמגיל שבע ועד שיגדילו כי היכי דכייפינן בדברים גם למי שאינו אמיד אע"פ שאין בו מצות צדקה אפ"ה משום מדת האכזרות שמבואר בגמרא גוערין בו, כן מצוה על הבי"ד לכוף את האמיד אף את"ל שעל סתם צדקה אין כופין. אבל משהגדילו הרשות ביד הבי"ד שלא לכוף.

לחשכיר עצמו

אף עד גיל שבע אינו חייב האב להשכיר את עצמו בפועל כדי לפרנסם, ואפילו לדעת

ממון הראוי ליתן צדקה, אז מוציאים ממנו בעל כרחו משום צדקה וזנין אותם עד שיגדלו. (שו"ע שם) וכשם שכופין על הצדקה כמבואר בשו"ע (יור"ד סימן רמ"ח ס"א).

ואף דאין כופין את העני ליתן צדקה, אפ"ה לגבי מזונות בניו תקנו חכמים (כתובות מט:, שו"ע סי' ע"א סעי' א) שאם האב אינו רוצה לפרנסם גוערין בו ומכלימין אותו ופוצרין בו ואם אפ"ה אינו רוצה ליתן מכריזין עליו בציבור ואומרים פלוני אכזרי הוא ואינו רוצה לזון את בניו והרי הוא פחות מעוף טמא שהוא זן אפרוחיו².

לאחר הבר/בת מצוה בזמנינו

בזמנינו שאין הדרך לבחורים וגם בתולות לפרנס את עצמם וגם אין חוזרין על הפתחים ואדרבה סכנה גדולה הוא ברוחניות ובגשמיות לשלחם על פני השדה למצוא טרף, וודאי שכופין את האב מדין צדקה אם יש לו די פרנסה לפרנס אף לאחר גיל הבר מצוה. וכן כתב במעשה רוקח (על הרמב"ם הל' אישות פיב הל' יד ד"ה שם עד) דהרמב"ם אינו מפרש עד שיגדלו דהיינו שיהיו בני י"ג שנים אלא הגדלות דקאמר הכא רוצה לומר שיהיו בני אדם שיודעים להסתחר ולבקש מזונות. ועיין הגהות מרדכי קידושין (סי' תקנה). וצ"ע אם גם גוערין ומכלימין אותו שהרי לא מצינו בתקנת אושא תקנה לאחר שהביאו שתי שערות.

וכן כתב בדרישה (סק"ג) דמדין הלכות צדקה (יור"ד סי' רנ"א ס"ד) אם האב אמיד וחייב בצדקה כופין אותו לזון את בנו העני אף שהוא גדול, ואפ"ה יש חילוק בין קטנים לאחר שש עד שיגדלו ובין אחר שהגדילו, דאחר שהגדילו יכול האב לומר שיתפרנסו ממעשה ידיהן או שישאלו על הפתחים ורק אם ידוע שאי אפשר להם להתפרנס בשום צד

2 ולפי"ז יש לישיב מה שתמה בביאור הגר"א על המחבר שכתב שחייב מתקנת חכמים והרי מסקנת הגמרא דלאחר שש אין כאן תקנה רק חייב צדקה וי"ל דהתקנה הוא שגוערין בו וכ'.

קס"ה) מביא תשובות הרשב"א (ח"ב סי' שצ"א) שכתב וז"ל: שלשה זמנים יש: כשהבן גדול ויכול להשתדל אין האב חייב לזונו כלל ואין כופין אותו. וכל שהוא קטן כבר שבע כבר תמני ועד שיגדיל כופין אותו [ע"י ש] מכריזין עליו וכו', לפי שאין הבן יודע להשתדל. וכשהוא קטן קטנים כופין אותו בבי"ד לפי שאין לו ואינו יכול להשתדל כלל. "אבל כל שיש לו למה יתחייב האב לזונו" עכ"ל.

וכתב על זה בספר דבר משה (הספרדי אמארייליו ח"א סימן מ"ה) דאף שבש"ע נפסק באין חולק כמהר"ם מרוטנבורג היינו טעמא ודאי שלא ראו תשובת הרשב"א דעדיין בזמנם לא יצא טובו בעולם, דאילו ראו תשובת הרשב"א אין ספק שלא היו מביאים דברי המהר"ם כסתם משנה, וכן כתב מהרשד"ם כמה פעמים דאם היה רואה רבו המהרי"ט דברי הרשב"א כמעט היה שוקל דעתו כנגד שאר הפוסקים. ונקט להלכה שמצי המוחזק לומר קים לי כהרשב"א. וכן כתב להלכה בספר יד אהרן (הספרדי אלאפאנדרו אה"ע ח"ב סימן ע"א). וכן מביא שיטת הרשב"א בספר נתיבות משפט (ביאור על ספר משרים נתיב של רבינו ירוחם דף קנ"ב).

ומחדש בדברי מלכיאל הנ"ל דיש במזונות קטנים שני טעמים: טעם אחד בשביל שהם אצל אמם וכמ"ש הר"ן והריטב"א הנ"ל, וטעם שני מפני שאין להם דעת לבקש להם מזון ואם לא יזונים אביהם יזדמן שימותו ברעב, והנפק"מ בין שני הטעמים לענין אם יש להם נכסים, דלטעם הראשון דזונם משום מזונות אשתו אף אם יש להם נכסים חייב לזונם כמו שחייב במזונות אשתו אף אם יש לה משלה, ובוה מיירי מהר"ם מרוטנבורג, ואם מתה אשתו או נתגרשה שאין חייב במזונות אשתו אז חייב רק מטעם השני ואם יש להם נכסים משלהם פטור לכו"ע.

נמצא להלכה ע"פ סתמא דשולחן ערוך ונו"כ חייב לפרנסם אפילו אם יש להם

הי"א ברמ"א (אה"ע"ז סימן ע סעיף ג) דבאשה חייב להשכיר את עצמו, דווקא באשה ס"ל כן שכתוב בכתובה ואנא אפלה משא"כ בבניו. תוס' יו"ט (שם).

לחזור על הפתחים

עד גיל שבע אם חייב לחזור על הפתחים, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ו סי' ק"ג) לחלק דאם האב חי עם אשתו וחייב לפרנסה אז מודו הרא"ש דשייך גם טעם של הר"ן עכ"פ לחומרא שחייב פרנסת הילדים הוא גם מחמת אמם וממילא כשם שלמזונות אשתו כתב בעזר מקודש (תחלת סימן ע) דהבעל חייב לחזור על הפתחים, א"כ גם על מזונות בניו ובנותיו הקטנים חייב לחזור על הפתחים. אבל כשהאב אינו חייב במזונות אשתו שהיא מגורשת אז לכו"ע אין כופין אותו לחזור על הפתחים. וכ"כ בתוס' יו"ט (שם).

חומש או יותר

ואף שמדין צדקה מבואר בשו"ע (יור"ד סימן רמט ס"א) דאל יבזבו יותר מחומש, נלפענ"ד לכאורה דלפרנסת ילדיו מסתבר שיוכל לבזבו כל מה שיש לו הואיל ומסברת התורה מונח אחריות על האב לפרנסם וכנ"ל.

אף כשיש להם ממון משלהם

עד גיל שבע: חייבוהו חכמים את האב לפרנס את בניו ובנותיו אפילו באופן שיש להם פרנסה משלהם, כגון שנפלה להם ירושה מצד אמם, אפ"ה מתקנת חכמים זכו הקטנים במזונותיהם וחייב האב לפרנסם בכל אופן, וכן נפסק בשו"ע (סימן ע"א סעיף א), והשוו תקנה זו לתקנת מזונות אשתו, דכשם שחייב לפרנס את אשתו אף שיש לה פרנסה משלה מדין חיוב כתובה, כן חייב לפרנס את בניו קטני קטנים עד בן שש בכל אופן (טור אה"ע"ז סימן ע"א בשם הר"ם מרוטנבורג ובשו"ע סעיף א וכ"כ הרמב"ם (פי"ב הלכות אישות הי"ד).

אמנם בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ה סימן

מחיובו לכו"ע, והרי ידוע שקטן סתם בלי הורים לא יכול לקבל תמיכה זו.

שיעור חיוב מזונות

רק כפי צרכן ההכרחי בלבד חייב האב ליתן להם: מזון, כסות, כלי תשמיש, ומדור. ואע"פ שהוא עשיר אינו חייב ליתן להם כפי עשרו אלא כפי צרכן בלבד. (רמב"ם אישות פי"ג ה"ו, ב"ש סימן ע"א ס"ק א, ע"פ שו"ע סימן ע"ג סעיף ו' ועיי"ש בחלקת מחוקק, וכ"כ בשו"ת הרשב"ש סי' תק"ב). וי"א דלדעת הר"ן שחייב מדין מזונות אשתו צריך ליתן להם כפי עושרו (ח"מ סימן ע"א ס"ק א). עכ"פ לכו"ע בגרושה שאינו חייב במזונות האם אין צריך ליתן להם רק כדי צרכן.

סברא ליתן להם כפי שאר בני גילם

והנה אע"פ שלא תיקנו חכמים לחייבו יותר מכדי צרכן, אבל היות שלפני שבע שנים חייבו אותו יותר מחיוב צדקה שלו וכן לאחר שבע שנים עכ"פ מכלימין אותו, נמצא מזה שחז"ל סברו שיש חיוב להאב לפרנסם מצד הסברא עכ"פ וכנ"ל בדברינו, א"כ מסברא י"ל דעל האב ליתן להם לאכול ובגדים ללבוש לשבת ולחול ושאר כלי תשמיש עכ"פ לא פחות מהפחותים של שאר בני גילם שלא יתביישו מחבריהם וגם אוכל כפי המצב בזמנינו של שאר בני גילם נכלל בזה מיני מתיקה, דבפחות מזה לא יהיה להם חיים רגילים אלא יהיו שבורים ורצוצים ובוודאי אין זה מן הראוי. וכ"ש בילדים גדולים שכבר הורגלו כך קודם הגירושין שמדין צדקה נותן להם יותר שלא גרעו מעני בן טובים (יור"ד סימן ר"נ ס"א).

צדקה בקטני קטנים

ונלפענ"ד דכל מה שכתבנו בידי קטנים עד שבע הוא באב שאינו אמיד ואינו חייב בצדקה ומפרנסם רק מתקנת חז"ל. אבל אם הוא איש אמיד וחייב בצדקה אז חייב ליתן לילדיו קטני קטנים מדין צדקה קודם כל שאר

משלהם. אבל למעשה כל אב יכול לומר קים לי כהרשב"א, ואף אם נימא שא"א לומר קים לי נגד דין המפורש בשו"ע בלי חולק יכול לומר קים לי כהדברי מלכיאל דס"ל דגם השו"ע מיירי דווקא כשלא נתגרשה אבל בבני גרושה לכו"ע פטור אם יש להם משלהם, ובכל אופן אי אפשר לומר על האב שהוא אכזרי שהרי יש להם פרנסה משלהם.

לאחר גיל שבע: שאינו חייב רק מדין צדקה לכו"ע חייב האב דווקא כשאין להם ממה להתפרנס, אבל יש להם ממה להתפרנס אין שום חיוב על האב לפרנסם. (בית שמואל סי' עא סק"ג).

פוד סטעמפ"ם וסעקשאן 8 וכדומה

והנה אם מקבלים הילדים מהממשלה תמיכה לעזור לקנות להם לאכול שנקרא בארצה"ב פוד סטעמפ"ס או עזרה לשלם שכירות להדירה הנקרא סעקשאן עי"ט או שאר עזרה הנקרא וועלפע"ר וכדומה. ובזמנינו ע"פ רוב אוכלים הילדים ארוחת צהרים בבית הספר ויש מוסדות שנותנים גם פת שחרית, וא"כ לפי דברי הרשב"א והדברי מלכיאל הנ"ל וודאי שמנכין כל זה משיעור חובת האב לזונם אפילו בקטנים קודם גיל שבע.

ונלפענ"ד דגם בלא דעת הרשב"א והדברי מלכיאל הנ"ל אלא גם לפי דעת מהר"מ מרוטונבורג והשו"ע אם משלם האב שכר לימוד וודאי שמנכין מה שבניו אוכלים בבית הספר שזה נכלל בשכ"ל. ולא עוד אלא גם מה שמקבלים מהממשלה שאר תמיכות יכול האב לנכותם, היות וקודם שמחליטים הממשלה ליתן תמיכה לילדים גם בגרושים החוק מחייב לבדוק הכנסת האב מקודם, ורק אם אין לו להאב די הכנסה לפרנס את ילדיו אז נותנים הם תמיכה לעזור להאב והאם לפרנס את ילדיהם, והדבר פשוט שלכו"ע אין זה נכלל בפרנסה משלהם רק שהממשלה תומכים את ההורים שאין להם כדי פרנסה לעזור להם בפרנסת הילדים, וודאי שיכול האב לנכותו

את חבירו סתם והמקבל רוצה מעות ולא פירות, חייב לתת לו דמי מזונות בכל מקום שהוא. (ובספר ויאמר יצחק (וואליד ליווארנו ח"א סי' קע"ב) מדמה דין זה למה שכתב בשו"ע סימן קי"ד (ס"ח וס"ט) עיי"ש. ועיי"ש בחלקת מחוקק (סק"א).

בעלי חוב ומזונות בניו מי קודם

בשו"ע (חו"מ סימן צ"ז סעיף כ"ג) פסק המחבר דבעל חוב קודם למזונות אשתו ובניו. ולכאורה דווקא לבנים מגיל שבע ולמעלה דעד שבע כתבנו לעיל בשם התוס' יו"ט (כתובות פרק ד' משנה ו'), דאפילו לית ליה אלא מזוני דחד יומא חייב לזון מיניה את בניו, משמע דס"ל שמזונות בניו קודמין לבע"ח.

מזונות אשתו השניה ובניו מי קודם

נשא האב אשה וחייב לפרנסה ואין לו די פרנסה גם למזונות בניו קודם שש שנים לכאורה לפי מה שכתב בשו"ע חו"מ (סי' צז) שבעלי חובות קודמין הוא הדין פרנסת בניו הקטנים שחייב מתקנת אושא שהוא חיוב גמור קודמין למזונות אשתו, אבל משבע ולמעלה מזונות אשתו קודמת לחוב צדקה. ודין הסכם גירושין עיין להלן.

רפואה

רפואת אשתו מבואר בשו"ע (סימן ע"ט) אבל רפואת בניו ובנותיו לא מוזכר בשו"ע כלל. אולם בשו"ת מנחת יצחק (ח"ו סי' ק"ג) כתב דפשיטא הוא דחייב האב בריפוי בניו ובנותיו הקטנים דרפואה בכלל מזונות. ומביא ראיה ממה שכתב החת"ס (שו"ת יור"ד סוס"י ע"ו) בענין בתו בת י"ח שנה פשוט שאין מוטל על האב הזה לא פרנסתה ולא רפואתה של בת י"ח שנה והיא כשארי עניי ישראל המוטלים על הציבור ע"כ. הרי דרק משום שהיא בת י"ח אינו חייב, הא קטנים חייב ברפואתה. ומסיים וחוץ מזה יש גם משום אכזריות ולא תעמוד על דם רעיך להשגיח

צדקה (כמבואר ברמ"א סימן רנ"א ס"ג), ואפילו לפחותים מבן שש חייב מדין צדקה ליתן להם אם נצרך להם יותר ממה שחייבוהו חז"ל בתקנת מזונות, לא מיבעא אם כבר הורגלו בכך הרי דינם כעני בן טובים המבואר בשו"ע (יור"ד סימן ר"נ ס"א), ואף אם נתגרשו כשהיו קטנים מאוד ואין להם הרגילות, אפ"ה יש לומר דצריך עכ"פ ליתן להם צדקה כפי מה שרגילים שאר בני גילם שזה נכלל בחיוב הצדקה, ואף שכתב הרמ"א (שם) שזהו דווקא על הגבאי צדקה הרי הב"ח והגר"א חולקין עליו עיין חכמ"א (כלל קמ"ד סעיף ה'), ואף שהש"ך נקט להלכה כהרמ"א אבל באב נראה לפענ"ד דכו"ע מודו שהאב בפרנסת בנו הוא יותר חייב מגבאי צדקה שהרי מסברא עליו רמיה לפרנסם, ואפשר דכו"ע מודו שחייב ליתן להם כל צרכם מדין צדקה. וכן מבואר במחנה אפרים (הלכות צדקה סימן א ד"ה והשתא נבון) שכתב דסתם קטנים על אביהם סמכי ועלי' רמי יותר מאחרים, ואין האב יכול לומר שיפרנסוהו גבאי העיר עם שאר עניים משום דכל הנופל אינו נופל ליד גבאי תחלה אלא שואל מקרוביו ומתפרנס ועליה דידיה רמי יותר מאחרים.

ועיין בשו"ת שאילת יעב"ץ (ח"א סיק ג') דאם אין בעיר גבאי צדקה חייב כל אדם לעשות כל שביכלתו לפרנסת העניים ואין לו להשטמ מכך אף אם כבר נתן כשיעור המחוייב לפי מעמדו. והיות שכידוע הגבאי צדקה לא יתנו לילדים כשיש אב שיכול לקבל האחריות בוודאי הוא יותר מגבאי צדקה לענין זה.

נותן מעות או אוכלים ובגדים

בהגהות מוהר"א אזולאי על הלבוש (אהע"ז סימן פ"ב סעיף ז) מביא בשם הריק"ש בבן הגרושה כיון שחייב לזונו אצל אמו צריך לתת מעות ולא פירות. ומדמה דין זה למה שכתב בשו"ע (חו"מ סימן ס' סעיף ג מביאו ב"י בשם הריטב"א) דהמקבל עליו לזון

שאני שמר הסכם

אמנם נראה דכל זהו מדין מחילה, אבל בהסכם גירושין שלנו שכותבים סכום קצוב לכל שבוע עבור כל ילד והסכום הוא התחייבות בין האב והאם שלא בנוי כלל על הצטרפות הילדים, וראיה שהסכום שקוצבין הוא לכל השנים בין כשהם בגיל שנה ובין כשהם בגיל ט"ו שנים ויותר ובוודאי הצטרפותם לא דומה, ועכ"ח הוא התחייבות מהצדדים לא מיוסד כלל על חשבון החיוב ממש. וא"כ אם האם קיבלה בהתחייבות לזון את בנה הרי דינה ככל שטר התחייבות וחייבת לזון את בנה מדין בעל חוב. וכנ"ל דבזה האופן יכול האב לומר קים לי כהרשב"א ופטור.

ולא עוד אלא שגם אפשר להסביר השטר הסכם שהאשה קיבלה עליה לשלם התחייבותו של האב לילדיו. ונמצא דכשהאם חותמת שטר הסכם שהאב ישלם כך וכך מן הראוי לפרש בתוך השטר שהאם מקבלת עליה כל שאר צרכי הילדים. ונלפענ"ד דאף אם לא מפורש בשטר הרי עכ"פ אומדנא דמוכח היא שזהו כוונת החתימות שהאם מקבלת אחריות להשלים את שאר צרכי הילדים ואין זה סתם מחילה להבעל שהרי אינה בעל דברים בזה וכנ"ל ועכ"ח כוונתה לקבלת התחייבות.

וכן אם היה חלוקת הרכוש ביניהם והאב וויתור להאשה סכום גדול מחלקו ברכושו או ברכושם כגון בהבית וכדומה וודאי שהאב אין לו עוד שום חיוב לפרנסם, ומהיום והלאה החוב הוא על האשה לפרנסם מכסף שנתן לה האב. אלא שצריכים לוודא לעשות קנין גמור על זה והשטר ראיה יהיה נכתב כראוי וכהוגן.

וכן מבואר בשו"ת הרמב"ם (סימן שס"ז) שממירי שם שהאשה קיבלה על עצמה לפרנס את בתה ופסק הרמב"ם שהיות שלא ידעה שהאב חייב בפרנסת הילדה טעות היא בידה וחייב האב מזה. ומבואר שם דאם בפירוש ידעה שהאב חייב ואפ"ה קיבלה על עצמה

בצער הילד ולא יעשה מה שביכלתו להושיע לו.

ולכאורה כוונתו דקודם שבע שהוא מדין פרנסה כופין אותו על זה, ואחר גיל שבע חייב מדין צדקה ולא מתקנת אושא ורק גוערין בו ומכלימין אותו. וכן מסתבר דכשם שתיקנו לזונם שלא ימותו ברעב כך תיקנו לרפאותם שלא ימותו בחולי ודא ודא אחת היא, ובכל אופן וודאי שגוערין בו ומכלימין אותו לרפאותם, והואיל ומדין צדקה נגעו בה לא משנה בין רפואה שיש לה קיצבה או אין לה קיצבה.

מעדיקע"ד

והנה בזמנינו ברוב ארצות יכולים הילדים לקבל מהממשלה ביטוח רפואה, וודאי שאי אפשר לחייב את האב לשלם לרופאים מכיסו, ואף אם יש רופאים מומחים יותר שאין מקבלים הביטוח של הממשלה אפ"ה אין האב חייב לשלם לרופא גדול יותר, שהרי עכ"פ גם אלו שמקבלים ביטוח של הממשלה הם רופאים מומחים ולא ימותו הילדים מחמת חולי, ואלפי בני מדינה משתמשים בזה ויצא בזה ידי חובתו.

האם אינה יכולה למחול להאב

בקטנים פחותה מכן שש כתב בשו"ת עין יצחק (אהע"ז סימן י"ז אות ט) דמה שפטרה הגרושה לבעלה בעת הגט מן הצטרפות הוולד זה אינו מועיל כלל, דאיך תוכל לפוטרו מן חיוב שאינה שלה דהא החיוב הוא שייך להוולד... דבחיוב בניו הקטנים דהוטל על האב זהו חיוב בפני עצמו וודאי דאינה יכולה לפוטרו מן חיוב הנקת הוולד שמוטל עליו. ועוד שאין חבין לאדם שלא בפניו. ורק באופן שהאב חייב גם במזונות האם אז י"ל דלדעת הר"ן כשם שהאשה יכולה למחול על מזונותיה יכולה למחול על מזונות בניה, אבל לאחר גירושין ודאי דאינה יכולה למחול.

לפרנסם הרי היא התחייבות גמורה.

אפטרופוס

והיות דמדינא דשו"ע קטנים עד בני שש והבנות לעולם הם אצל אמם מתקנת חז"ל כמבואר בשו"ע (אהע"ז סימן פ"ב סעיף ז) וגם הבנים לאחר שש אם הוא טובת הילדים מניחים אותם אצל אמם, פשוט דיש להאם דין אפטרופוס של הילדים ויכולה לתבוע את אביהם לדי"ת בין קודם שש לקיים תקנת חז"ל ובין לאחר שש לקיים דין צדקה שלו שחייב לבניו.

חוב האב אפילו הילדים אצל אמם

בשו"ע (אהע"ז סימן פ"ב סעיף ז) שלמו חדשיו וגמלתו אם רצתה המגורשת שיהיה בנה אצלה אין מפרישין אותו ממנה עד שיהיה בן שש שנים גמורות, אלא כופין את אביו ונותן לו מזונות והוא אצל אמו, ואחר ו' שנים יש לאב לומר אם אינו אצלי לא אתן לו מזונות. והבת אצל אמה לעולם ואפילו לאחר ו'. כיצד היה האב ראוי לצדקה מוציאין ממנו הראוי לה בעל כרחו וזנין אותה והיא אצל אמה ואפילו נשאת האם לאחר, בתה אצלה ואביה זן אותה משום צדקה.

לשלם להאשה מזונות הילדים למפרע

עד גיל שבע: כתב הרמ"א (סימן פ' סעיף י"א) דאם לא הוסיפו למינקת על מזונותיה צריכה לאכול משלה. וכתב על זה בחלקת מחוקק (ס"ק כ"א) מכל מקום הבעל צריך לשלם לה מה שהוציאה מנכסיה על הולד.

ובהפלאה (סקי"א) כתב לחלק דאם האכילם משלה סתמא ולא גילתה דעתה בפני שני עדים דאין דעתה לוותר אז אינה יכולה לגבות מבעלה למפרע, אבל אם גילתה דעתה בפני שני עדים דאין דעתה לוותר [אף שמתחלה כתב בא"ד דאפ"ה אפשר דהו"ל כזן בניו של חבירו דפטור כמו פורע חובו של חבירו, אבל במסקנא כתב] די"ל דהכא עדיף טפי כיון דהחוב על האב ליתן לאשתו הו"ל

היא כבעל חוב של עצמו וחייב לשלם למפרע.

ובאופן שהאם לא ידעה האם שהאב חייב בפרנסת ילדיו ומש"ה לא תבעה אותו כתב בשו"ת הרמב"ם (סימן שס"ז) דדוקא מי שמפרנס את חבירו אמרינן דבעת שמפרנסו מניח מעותיו על קרן הצבי שאינו יודע אם ישלם לו או לאו, אבל בנידן הדין שהאשה לא ידעה שזהו חיובו של הבעל וא"כ אדעתא דהכי לא מחלה עיי"ש שחסר סוף התשובה. עכ"פ מבואר דעת הרמב"ם א דיכולה לתבוע פרנסה למפרע, ב- שאם לא ידעה האשה הדין שהאב חייב במזונות ילדיו אין זה מחילה מצדה אף אם לא עשתה מחאה בפני עדים.

ויותר מזה מצינו בשו"ת מהרש"ם (ח"ב סימן רל"ו) בענין השאלה באשה שתבעה מבעלה לשלם לה מזונות של שתי שנים בעד מה שהחזיקה הילד קטן שלהם בהיותה לבדה מבעלה מחמת קטט, והשיב להלכה דחייב ואין לו דין פורע חובו של חבירו, והטעם היות ויש להאשה זכות על פי תורה לכופו שיהיה הולד אצלה, לא גרע כוחה מהא דמבואר בסימן קי"ח בדין אפטרופסים. ומסקנתו להלכה דאם מסרה האשה מודעא בפני עדים שאינה מוחלת לו המזונות חייב האב לשלם לה כל מה שהוציאה לפרנסת הילד, אבל אם עבר זמן רב ולא עשתה מחאה ולא מסרה מודעא י"ל דמסתמא מחלה לו ובזה אפילו דברים שבלב היו דברים. ומדמה דין זה לשני שותפין שמבואר ברמ"א (תו"מ סימן ע"ז סעיף א וכביאור דברי הרמ"א בחלקת מחוקק וקצוה"ח והרבה פוסקים ודלא כהש"ך).

אמנם בשו"ת חבצלת השרון (באב"ד מהד"ת סימן ע"ה) כתב בפשיטות דלא גרע מפורע חובו של חבירו. ולא זכיתי להבין דבריו שכנראה הוא נגד מה שמבואר בפוסקים.

אחרי גיל שבע: וכל זה עד גיל שבע שחייב האב מתקנת חז"ל אבל אחרי גיל שבע שרק חייב מדין צדקה אם הוא אמיד לא שייך

ילדיה מדין צדקה שקרוב קרוב קודם, וגם אשה חייבת במצות צדקה אם יש לה משלה, וכן מבואר בפירוש בבני אהובה מהגאון רבינו יונתן אייבשיץ (פכ"א הל' אישות הל' טז) שכתב במינקת גרושה שאין להאב כדי לשלם לה וז"ל: דודאי אם האשה עשירה אף לאחר כ"ד חדשים כופין את האם לזון בניה דהא כופין על הצדקה ואין לך צדקה יותר מזה, ואם כן היא שיש לה חלב בדדיה ותוכל להניק הרי היא עשירה לדבר הזה וכופין אותה כמו שכופין על הצדקה. וכן כתב להלכה הבית מאיר (סי' פב סעי' ה).

ולפי"ז קטנים לאחר שבע אם האם גרושה ועובדת ויש לה פרנסה בהרווחה משלה חייבת לפרנס בניה מדין צדקה שקרוב קרוב קודם, והנה על האב יש גם חיוב יתירה מתקנת חז"ל ליתן חלקו בצדקה לבניו אבל על האשה אין לה תקנה יתירה זו. אבל למעשה באופן שיש לה מעות צדקה אין יכולים לכופף את האב לאחר שבע כשהם עובדת ואין לה בעל לפרנס ילדיו רק אם חיוב הצדקה שלה הוא פחות מכדי צרכיהם ואז בכל אופן חייב האב להשלים מה שיחסר להם לפרנסתם.

כשהאם דרה אצל אביה

הנה בפתחי תשובה (סימן ע"א סק"א) מביא בשם חוט השני דמדין צדקה מחויב אבי האב או אבי האם ליתן לנכדיהם הילדים קודם כל צדקה וכמבואר בשו"ע (יור"ד סי' רנא ס"ג).

ולפי"ז נלפענ"ד דאם האם דרה עם אביה ואביה יש לו די פרנסה שהיב בצדקה אין האב חייב ליתן כלום לבניו אף מדין צדקה, שהסברא הוא שהואיל והבני בנים דרים אצל אבי אמם ובוודאי יפרנסם ולא ימותו ברעב ומדין צדקה גם אבי האם חייב, מש"ה י"ל דגם מדרבנן האב פטור לגמרי לפרנסם.

ואף אם האשה אינה דרה עם אביה אבל האב יודע שאבי האם הוא איש אמיד ובוודאי יתן להם פרנסה נלפענ"ד שעכ"פ אין יכולים

לתבוע למפרע שהרי חיוב צדקה הוא ליתן לבניו לאכול וללבוש והרי זה שייך רק על מה שצריכים לעת עתה אבל אם היה להם מה לאכול וללבוש פטור האב מצדקה. כן כתב התשב"ץ (ח"ג שאלה ריח).

חיובו של שטר הסכם: ועל מה שהתחייב בשטר הסכם גירושין בהתחייבות גמורה ובקנין גמור ליתן להאשה כך וכך עבור פרנסת הילדים, אז אם גילתה האשה דעתה בפירוש בפני עדים שאינה מוחלת לו ההתחייבת שלו וודאי שיכולה לתבוע את האב על זה כמו כל התחייבות, שהרי לא התחייב עצמו להילדים עצמם אלא להאשה וגם לא התנה שום תנאי אם צריכים כל כך או לא.

ואחרים שפירנסו את הילדים היות ואינם אפוטרופסים של הילדים מבואר בתשב"ץ הנ"ל דהוי כפורע חובו של חבירו ואין האב חייב לשלם להם בחזרה כלום.

אשה אם חייבת לזון ילדיה

האם אינה חייבת לפרנס בניה ובנותיה כן מבואר מסתימת הגמרא והפוסקים שלא זכרו כלל חיובי האם, ובשו"ע (סימן פב סעי' ה) בדין מינקת שנתגרשה אין כופין אותה להניק את בנה אלא אם רצתה נותן לה האב שכרה ומניקתו, ואם הכיר כבר התינוק את אמו אין מפרישין אותו מפני הסכנה וכופין אותה להניק והאב נותן לה שכרה, ואם אין לו ליתן לה שכרה כופין אותה להניק, ומקשה בח"מ (סק"ו ובסימן פ"ב סקי"ב) לא ידעתי טעם לדין זה 'ובמה נתחייבה היא [האם] יותר משאר נשים, ולמה לא יתנו לה בי"ד שכר הנקה שעל הבית דין לפרנס הולד אחר שגמלתו ע"כ. מבואר בפירוש דאחר שגמלתו חיוב פרנסתם או על האב או על הבי"ד ולא על האם.

צדקה: וכל זהו מדין תקנת חכמים אבל מדין צדקה אם האשה יש לה הכנסה שאינה של בעלה כגון מגורשת או שאמרה איני ניוונות וכדומה אז חייבת האשה לפרנס את

החברים שלו כמו בכל השנה. ועל כן כהיום מפשרים ההורים ברוב פעמים שהאב משלם חצי והאם חצי וזהו התחייבות גמורה מצד שניהם שלא נכלל בתקנת החז"ל ודבר טוב הוא לטובת הילדים.

לקבל רשות מהאב באיזה מוסד

אם האשה הניחה את בנה בתלמוד תורה בלא הסכמת האב מסתבר שאפ"ה חייב האב לשלם השכר לימוד שהרי למעשה למד בנו תורה והרי הוא החיוב שלו ולגבי לימוד התורה"ק אין נפק"מ בין מוסד זה להשני אלא בענין השקפה וכדומה וודאי שיש זכות להאב לקבוע המקום אבל בכל אופן אם למעשה למדו במקום אחד תורה הרי החיוב הוא של האב.

שכר לימוד וקעמפ לבנותיו

בשו"ע יור"ד (סימן רנ"א סעי' ג) כתב המחבר דהנותן לבנותיו הגדולים שאינו חייב במזונותיהם כדי להנהיג הבנות בדרך ישרה הרי זה בכלל צדקה. וכן כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"י סימן פ"ה) דאצל בנות מבואר בשו"ע שאינו חיוב רק מדין צדקה ויכול לשלם ממעות מעשר. והנחת יצחק מביא האליה רבה (או"ח סימן קנ"ו סק"ב) שמביא בשם ספר באר שבע שאכן יש חיוב מדינא להאב לשלם ללימוד בנותיו ותימה עליו מהכי תיתי לומר כן. ובזמנינו שע"פ חוק הממשלה צריכים לשלוח לבית ספר גם את הבנות והחוק מחייב את מי שהבת אצלם ומדינא דשו"ע הבת אצל האם לעולם לכאורה מסתבר שמדין צדקה חייב האב לשלם ההוצאה.

ובזה נכלל קעמפ שאצל הבנות וודאי שסכנה מרחפת עליהם להיות בעיר ולילך בטל ובפרט שהבתי חינוך סגורים בחדשי הקיץ.

מזונות בניו ממעות מעשר

הנה הש"ך ביור"ד (סימן רמ"ט סק"ג) כתב בשם מהר"ם רוטנבורג דמותר לפרנס את בניו הגדולים ממעות מעשר. ובפשטות

לכופו ולהכלימו ולגעור בו לפרנס את ילדיו שהרי בוודאי לא ימותו ברעב וגם אבי האם חייב לפרנסם מדין צדקה והאב רק חייב משום קרוב קרוב לא מסתבר שבשביל זה כופין אותו ויקרא אכזר.

שכר לימוד לבניו

האב חייב לשכור מלמדים לבניו ללמוד עמהם תורה שנאמר ולמדתם אותם את בניכם (יור"ד רמ"ה ס"ד) וכופין לו על זה (רמ"א שם).

והנה מדינא דשו"ע חייב לשכור מלמד כבר שש או שבע אבל בזמנינו שכבר בגיל צעיר מתחילים המוסדות ללמוד כפי סדר מסודר עם הילדים אותיות ואח"כ נקודות וכו' ואם לא יהיה הילד בחדר מתחילתו לא יוכל אח"כ ללמוד

דארמיטארי / פנימיה

בשו"ע הרב (הלכות ת"ת פ"א ס"ז) מבואר דילדים משבע והלאה יש חיוב לפרנס את הילדים משום צדקה וגם משום מצות ולמדתם שכתב "ולא שכר לימוד לבדו מוטל על האב אלא כל הוצאות הלימוד כגון לשכור מזונות לבנו ההולך ללמוד לפני רב שבעיר אחרת ולהספיק לו כל צרכיו שם. ואעפ"י שאין בית דין כופין ע"ז כמו על שכר לימוד מ"מ מצוה גדולה היא ומכלל מצות עשה של ולמדתם אותם את בניכם היא". ומסתבר שחיובו של האב מתחיל מהכיתה שמתחילים ללמוד כפי הסדר של העתיד דאל"ה יחסר לו הידיעות ולא יכול להסתדר כראוי בהכיתה כל שנותיו.

קעמפ: היות שמצות תלמוד תורה יכול לקיים בעיר לשלוח לדעי קעמפ תלמוד תורה וכדומה, אבל לפי השו"ע הרב הנ"ל חייב שהרי ענין של קעמפ יש בו הצלת הנשמה והגוף ולכתחלה לטובת בניו הוא שלא להיות בעיר דבקין השווקים והרחובות אינם מסוגל לשום דבר טוב, וגם שבקעמפ לומד ביחד עם

דאל"ה בכל חודש או חדשיים תצטרך האשה ליתן דין וחשבון להאב על כל ההוצאות של הילדים שלעבר והאב יחליט אם מסכים או לא מסכים על כל הוצאות ויגרום סכסוכים ביניהם ויצטרכו לילך לדי"ת בקביעות, על כן נוהגים שמפשרים על סכום קצוב שיתן האב ועל השאר האשה מקבלת עליה בהתחייבות לפרנסם. דאי לאו שהאשה מקבלת התחייבות על השאר אין ההסכם מונע שום מחלוקת ולעולם יש להאשה הזכות לתבוע את האב ליתן יותר וכנ"ל.

ועוד טעם לומר שגם האשה מקבלת התחייבות גמורה, שהרי לאחר שש שנים יכול האב לומר שיבואו הבנים אצלו ויפרנסם, וברוב פעמים האם רוצה מאוד לגדל את הילדים עמה בביתה, וכדי לקבל את הילדים מקבלת עליה בהתחייבות גמורה שמה שלא יתן האב עליה להשלים לפרנסתם דאל"ה לא יסכים האב ליתן לה את הילדים לגדלם בביתה.

וממילא דינו ככל שטר התחייבות שדיניו מבואר בשו"ע (חו"מ סימן ס') בהמקבל לזון את חברו, ובשו"ע אהע"ז (סימן קי"ד) בהמקבל עליו לזון את בת אשתו.

אי אפשר לשנות ההסכם

והיות שלא מפורש בשטר ההסכם שזה תלוי בהכנסת האב או האם וכדומה הרי הוא התחייבות גמורה, ואי אפשר לשנותו בשום אופן, לא האב בטענה שאין להאם כ"כ הוצאות על הילדים או שמקבלת תמיכה וכדומה וממילא ינכו מסכום הקצוב, היות שבשטר לא כתוב שום תנאי הרי הוא התחייבות לכל דיניו, וכן האשה אינה יכולה לבוא בטענה שהאב יש לו פרנסה יותר מבעת חתימת השטר, הואיל שגם היא חתמה על השטר והרי התחייבה את עצמה לפרנס את הילדים עם כל שאר הצטרפותיהם לא משנה אם האב הוא עשיר או עני.

ויש שמפרשים בההסכם בפירוש שזה

גדולים לאו דווקא אלא אפילו משבע ומעלה, (וכן מביא הברכ"י סימן רמ"ט אות ח"י בשם האו"ח). אבל בניו הקטנים פחות משש שחייב לטפל בהם מתקנת חז"ל אסור לפרנסם ממעשר, (ברכי יוסף סימן רמ"ט אות ח"י, בשם שו"ת חוות יאיר).

ודעת הטו"ז (סק"א) משמע שחולק וס"ל דאפילו למעלה משבע אסור, וז"ל: דבגמרא (כתובות ג.) איתא "אשרי שומרי משפט עושה צדקה בכל עת, וכי אפשר לעשות צדקה בכל עת, דרשו רבותינו שביבנה ואמרי לה רבי אליעזר זה הזן בניו ובנותיו כשהן קטנים". וכתב על זה בטו"ז וכי ס"ד שיוציא אדם מעשר שלו לזון בניו הקטנים. ועיי"ש שכן ס"ל הברכ"י וז"ל: דכתבו הפוסקים דכל מצוה שלא היה יכולת בידו ולא היה מקיים המצוה עושה אותה ממעות מעשר, והכא בזן בניו, ואביזרייהו הוא דבר מוכרח לעשותו אי מצד אהבתו וכרם אב, ואי מצד אם הבנים דכרוכין אחריה והיא מעכבת לשלחם על פני חוץ, ואי מצד שיחת הבריות ולעזה עליו מדינה, וא"כ אין להוציא ממעות מעשר מזונות בניו עכ"ל ועיי"ש עוד.

שטר הסכם גירושין בזמנינו התחייבת של האב והאם

והנה בזמנינו בההסכם גירושין כותבים שהאב חייב ליתן להאשה סכום קצוב לכל שבוע עבור כל ילד, והוא שטר התחייבות בין האב והאם ולא מיוסד כלל על כמה היא הצטרכות הילדים, ולא על חיובי האב מדיני דשו"ע, וראיה לזה שסכום הקצוב הוא לכל שנות ההסכם בין כשהילדים בגיל שנה ובין כשהילדים בגיל ט"ו שנים ויותר ובוודאי הצטרכותם לא דומה, ועכ"ח הוא שטר התחייבות מהצדדים ולא מיוסד כלל על חשבון החיוב מדינא דשו"ע.

והסיבה שעושים כן לכאורה הוא בין לטובת הבעל ובין לטובת האשה, דהיינו כדי למנוע סכסוכים בין האב והאם מכאן ולהבא,

אחריות בכל אופן יכולה האשה לתבוע את בעלה כל זמן שלם פרנסת הילדים כל צרכיהם בין מתקנת אושא ובין מחיוב הצדקה וכמו שמבואר לעיל בדברינו, ואין ההסכם שחתם הבעל פוטר את חיובו של תקנת חז"ל.

חיוב צדקה גם לאחר שחתמו הסכם גירושין

וזאת למודעי דכל זה מהני דווקא אם למעשה יש להם הילדים כל צרכיהם, דהיינו שהאשה מקיימת מה שקבלה עליה בהתחייבות לפרנס את הילדים ובפועל מפרנסם, אבל אם למעשה האם אינה מקיימת התחייבות שלה ואין להם הילדים די פרנסתם אין ההסכם פוטר חיוב צדקה של האב, ואין אומרים שמשום שחתם שלא יקיים תקנת אושא או חיוב הצדקה שלו יפטר בוודאי לא, אלא דבעצם פטור הוא משום קבלת התחייבות של האשה, אבל היות שלמעשה אינה מפרנסם והוא יש לו פרנסה חייב לפרנסם מדין צדקה, וגם האשה היות שהיא אפטרופוס של היתומים יכולה לתבוע אותו לדין ולומר שאה"נ קיבלה על עצמה בהתחייבות אבל היות שאין לה והוא יש לו ומדין צדקה קרוב קרוב קודם וחייב האב בכל אופן לפרנסם.

תיקונים בנוסח שמר ההסכם

כדי למנוע סכסוכים בעתיד בענין פרנסת הילדים, ראוי מאוד לכתוב בשטר הסכם גירושין בנוסח זה: הבעל מקבל עליו מרצונו הטוב ובהתחייבות גמור לשלם להאשה עבור פרנסת ילדיו עד שבע שנים סך של כך וכך כסף לשבוע עבור כל ילד בפני עצמו, ובסכום הזה נכלל כל הצטרפותיהם שחייב האב בהם. וסכום זה הוא חוץ מעוד חיובים שמפורשים בשטר הזה. והאם קיבלה על עצמה בהתחייבות גמורה שאף אם הסכום שנותן האב לא יספיק להצטרפותיהם של פרנסת הילדים עליה לפרנסם משלה. ומגיל שבע ולמעלה אם הבעל רוצה לחייב את עצמו

תלוי בהכנסת האב, או כמו שהוא חוק המדינה בארצה"ב שתלוי בהכנסת האב והאם, ואז כל אחד יכול לשנות הסכום כפי המצב, ויש הזכות לשניהם לתבוע להודיע ההכנסה שלהם מזמן לזמן.

צריכין להסביר להאב והאם דיני ההסכם

ותימא בעיני שיש בתי דינים ויש העוסקים בעניני גירושין 'שמחייבים את האב' סכום קצוב גם על ילדים יתר משבע שנים, על ידי שאומרים לו להבעל שהוא חייב מדינא לפרנס את ילדיו עד שנת י"ח ויותר בין יש לו פרנסה ובין אם אין לו, ווגם אומרים לו שאין על האשה שום חיוב לפרנסם, ועוד אומרים לו שאם ילך לדין תורה גם הבי"ד יתנו פסק לחיוב גמור, ומאיימים עליו מערכאות של עכו"ם רח"ל, ונמצא שמחייבים את האדם שלא ברצונו מה שלא חייבוהו התורה, וזהו דבר שאין לעשותו, אלא צריכים להסביר להבעל ולהאשה כל הדינים הנזכרים לעיל, ואח"כ להסבירם שלטובתם יקבלו עליהם שהאב יתן סכום קצוב לפרנסת הילדים והשאר מקבלת האשה בהתחייבות והכל כדי למנוע סכסוכים לשנים רבות, וגם צריכים להסביר להאשה שבחתימתה מקבלת עליה חיוב גמור לזון את בניה ואז הכל על מקומו יבוא בשלום.

ובוודאי אב שאינו מפרנס ילדיו גם בזמניו צריכים לגעור בו ולהכלימו, וכך מותר לבקש ממנו חשבון הוצאותיו מזמן לזמן לראות אם מקיים מצות הצדקה שלו כפי תקנת חז"ל.

ובכל אופן אחרי שהצדדים הבינו כל הענין וחתמו שטר הסכם מרצונם הטוב, מכאן והלאה אין בי"ד יכולים לשנות הסכום לחייב את האב ליתן יותר לפרנסתם אפילו מדין צדקה או פחות מחמת שאין לו, שהרי חייבו את עצמם בהתחייבות גמורה על כל תנאי השטר.

ואם האשה מעולם לא קיבלה עליה שום

שמבואר בעהע"ז סימן קי"ד בקיבל עליו לזון בת אשתו ועיי"ש בבית מאיר.

יש לו בנים עמו ובנים אצל האם

אם חתם על הסכם גירושין לשלם פרנסת הבנים שהם אצל האם ויש לו גם בנים עמו עם אתו השניה לא משנה אם הם מאשתו ראשונה או מאשתו השניה, דינו הכי: ילדים קודם גיל שבע אצל שניהם שווים הם שהרי חייב לפרנסם בכל אופן מתקנת חז"ל, וילדים אחר גיל שבע אם חתם שטר התחייבות ליתן להבנים שאצל האם סכום כך וכך לשבוע הם קודמים לבניו שעמו שהרי הבנים שעמו חייב מדין צדקה משא"כ הבנים שהם אצל אמם חייב מדין בעל חוב ובעל חוב קודם לצדקה.

התנצלות: יש עוד כמה וכמה ענינים הנוגעים להסכם גירושין שלא כתבנו מזה כלל, ויש שכתבנו אבל צריכים יותר אריכות, וגם יש כמה וכמה סעיפים בהסכם גירושין בזמנינו שצריכים בירור, אבל היות ואי אפשר במאמר אחד לכתוב הכל כתבנו רק חלק אחד ובעזה"ש"ת בס"ד בקובץ הבאה נמשיך בענין.

יכתבו כנ"ל. ואם אינו רוצה בשום אופן לקבל עליו בהתחייבות וגם אין שום מקום בפוסקים לחייבו מה שלא חייבוהו חז"ל, אז עצה טובה לכתוב שהבעל מקבל עליו שכל זמן שיהיה לו די פרנסה לעצמו ולהוצאות ביתו מחייב את עצמו לקיים תקנת חז"ל וליתן עבור פרנסת ילדיו לא פחות מסכום כך וכך. ויש הזכות ביד האשה לתבוע מהבעל להודיע לבי"ד כל ההכנסת שלו בכל חצי שנה כדי שיסדרו כמה חייב ליתן להילדים שלו מדין צדקה כפי שהוקבע בשו"ע. ואם גם זה לא חותם מכלימן אותו וגוערין בו וכו'.

וכן בהסעיפים שמוסיפין התחייבות הוצאות בגדים קודם יום טוב הוצאות הבר מצוה והחתונה צריכים לכתוב בפירוש שבין האב ובין האם מקבלים עליהם בהתחייבות גמורה וכנ"ל ואז יהיו כמו בעל חוב דעלמא.

ועכ"פ כל מה שהתחייבו עצמם האב והאם חייבים בזה אפילו ישתנו ההכנסתם לא משנה אי מלרע או מלעיל היות וכתבו שתמא שהאב מחייב את עצמו סכום כזו והאם השאר ולא פירשו שזה תלוי בשום דבר. וכמו

כולם לא עשו אלא לפנים

בשם האדמו"ר מאסטראווצע זצק"ל שאמר טעם נכון מדוע תקנו אנשי כנסת הגדולה מצות משלוח מנות דוקא בפורים ולא ביו"ט אחר שהי' נס כמו בחנוכה וכדומה ותירץ שחז"ל אמרו במסכת מגילה (דף יב) למה נתחייבו שונאיהם של ישראל שבאותו דור כלי', מפני שפלחו לצלם, ומקשה הגמ' שם וכי משא פנים יש בדבר, אלא הם לא עשו אלא לפנים אף הקב"ה לא עשה עמהם אלא לפנים, עיין שם, ואמר הוא זצ"ל מפני זה ישראלים שבאותו דור לא רצו לאכול אחד מחבירו בשר, ולשתות יין, שכל אחד הי' יודע בעצמו שהוא לא פלח לצלם אלא לפנים, אבל דלמא ישראל חבירו פלח באמת בלב ובנפש, ויינו יין נסך, ובשר שלו אסור, אבל כשראו שהקב"ה עשה עמהם הנס הגדול, ומדוע זה וכי משא פנים יש לפניו חלילה, אלא וודאי אגלאי מילתא למפרע שכל הישראלים לא פלחו אלא לפנים מש"ה תקנו חכמים שבאותו דור שישלח אחד לחבירו בשר ויין (שזה עיקר מצוה משלוח מנות בבשר ויין) להראות שכל אחד לא פלח אלא לפנים ויינו ובשרו מותר ודו"ק כי זה טעם נכון: (שיח שרפי קודש - פורים)